

ŽALGIRO MŪŠIS IR KARIAI IŠ KAIŠIADORIŲ KRAŠTO

Vytautas Budvytis

1410 m. liepos 15 d. Europą sudrebino Žalgirio mūšis, kuris buvo vienas didžiausių ir įsimintiniausių epochos mūšių. Jungtinės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos karalystės pajėgos, vadovaujamos Vytauto ir Jogailos, sutriuškino Vokiečių (Kryžiuočių) ordiną. Vytauto vadovaujamos LDK kariuomenės taktika padėjo pasiekti įspūdingą pergalę, kuri tapo viduramžių karo meno pavyzdžiu. Žalgirio pergalė įrodė ne tik karinį, bet ir politinį Vytauto talentą, pakeitė Lietuvos ir Lenkijos geopolitinę padėtį. Nors reikėjo dar dviejų (1414 ir 1422 m.) karų, kad Žemaitija galutinai būtų pripažinta Lietuvai, tačiau Žalgirio mūšyje Ordino hegemonija buvo sudaužyta. Ordinas jau nebekėlė egzistencinės grėsmės nei Lenkijai, nei Lietuvai. Įėjęs į istoriją kaip vienas didžiausių mūšių Viduramžiais, jau amžininkų pramintas „didžiuoju“, Žalgirio mūšis giliai įsirėžė į tautų istorinę sąmonę. Remiantis neseniai atliktu istoriko prof. Zigmanto Kiaupos tyrimu apie mūšyje dalyvavusį Kauno pulką¹, galima pagrįstai teigti, kad Žalgirio kautynėse dalyvavo ir kariai iš Kaišiadorių krašto – Rumšiškių, Darsūniškio, Žiežmarių apylinkių.

Paminėtos senosios dabartinio Kaišiadorių rajono gyvenvietės pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose minimos jau XIV a.: Žiežmariai – 1348 m.², Darsūniškis – 1372 m.³, Rumšiškės – 1382 m.⁴. Įdomu, jog 1381 (ar 1382) m. prie Darsūniškio kryžiuočiai bene pirmą kartą Lie-

¹ *Kiaupa Z.* Žalgiris ir Kaunas // Kauno istorijos metraštis. T. 11. Kaunas, 2011. P. 7–13.

² *Briliauskas J., Tamošiūnas G.* Žiežmariai. Kaišiadorys, 1998. P. 8–10.

³ *Vygandas Marburgietis.* Naujoji Prūsijos kronika. Vilnius, 1999. P. 146.; Darsūniškiui – 625. 1372–1997 (sud. K. Pavalkis). Kaunas, 1997. P. 8–9.

⁴ *Vygandas Marburgietis.* Naujoji Prūsijos kronika... P. 178.; *Baranauskas T.* Kada pirmą kartą paminėtos Rumšiškės? // Atspindžiai. 2005 m. rugpjūčio 19 d. Nr. 64 (904). P. 3, 5.

Janas Styka „Vytauto priesaika“. 1901 m. (dail. Vytautas Laukys). Kaišiadorių muziejus. 2016 m. V. Budvyčio nuotr.

1362 m. kryžiuočių paimta ir sugriauta Kauno pilis – tuo prasidėjo žiauriausias Lietuvos kovų su Vokiečių ordinu laikotarpis. Istoriniuose šaltiniuose nėra patvirtinimo ar paauglys Vytautas dalyvavo šiuose įvykiuose. Todėl lenkų dailininko Jano Stykos (1858–1925) paveikslu siužetą – Lietuvos kariuomenė stebi degančią Kauno pilį, o centre – jaunas Vytautas iškeltomis rankomis prisiekia atkeršyti – derėtų laikyti Vytauto gyvenimo tikslo metafora.

tuvos žemėje šaudė iš artilerijos (bombardų)¹. Bombarda išties buvo naujos kartos ginklas, kurį lietuviai netruko perimti: jau 1382 m. vasarą Kęstutis, Nemunu atsiplukdęs bombardą, apgulė kryžiuočių Jurbarko (Georgenburgo) pilį. Nuo tada parako artilerija tapo nuolatiniu lietuvių ginkluotės elementu². Tarybiniais metais darsūniškietis Pranas Kerševičius (1926–2002) Darsūniškio miestelio laukuose rado aptariamam laikotarpiu datuotinę akmeninį stambaus kalibro (102 cm apimties ir 44 kg svorio) bombardos sviedinį, kuris dabar perduotas saugoti į Kaišiadorių muziejų (žr. nuotr.). Žinoma, jog į Žalgirio mūšį artileriją gabenosi ir Lietuvos kariuomenė, todėl numanu, jog panašiais (gal tik mažesnio kalibro) sviediniais buvo neabejotinai šaudoma ir Didžiojo mūšio lauke.

¹ Darsūniškiui – 625... P. 9.

² *Baronas D., Dubonis A., Petrauskas R.* Lietuvos istorija. III tomas. XIII a. – 1385 m. Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų. Vilnius, 2011. P. 385–386.

Bombardos sviedinys. Granitas.
XIV–XV a. Rastas Darsūniškyje.
Kaišiadorių muziejus. 2015 m.
V. Budvyčio nuotr.

Atsižvelgiant į šio straipsnio antraštę, kurioje minimi Kaišiadorys, aiškumo dėlei būtina pasakyti, kad pirmieji žinomi rašytiniai Kaišiadorių paminėjimai šiuo atveju tesiekia XVI a.: 1531 m. – dabartinio Kaišiadorių miesto vietoje minimas totorių dvaras; 1567 m. minimas totorius Chašaidaras (lenk. *Chaszajdar*); 1590 m. pirmą kartą minima gyvenvietė Košeidorava³. Tačiau atskiru administraciniu centru Kaišiadorys pirmą kartą tampa tik Pirmojo pasaulinio karo metu⁴.

Kauno pulkas

Bene vienintelė Kauną ir Žalgirio kautynes tiesiogiai jungianti žinia, pasak Z. Kiaupos, yra pateikta XV a. lenkų kronininko Jono Dlugošo. Savo didelės apimties „Anales seu Cronicae incliti Regni Poloniae“ jis rašė, kad Vytautas į mūšį atsivedė 40 pulkų⁵. 18 iš tų pulkų buvo žemių,

³ *Gustaitis R.* Dėl Kaišiadorių vietovardžio kilmės // *Voruta*. 2000 m. balandžio 1 d. nr. 13–14 (439–440). P. 6.; *Bilkis L.* Dėl miesto vardo *Kaišiadorys* kilmės // *Acta Linguistica Lithuanica*. XLVII (2002). P. 1–7.

⁴ Kaišiadorys: Didžiojo karo pėdsakai (1915–1918 m.) (sud. O. Lukoševičius). Kaišiadorys, 2015. P. 3.; plačiau apie Kaišiadorių administracinio suskirstymo raidą žr.: *Gustaitis R.* Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas. Kaišiadorys, 2001. P. 8–13.

⁵ *Rimša E.* Heraldika. Iš praeities į dabartį. Vilnius, 2004. P. 76.

t.y. juose buvo sutelkti vienos ar kitos valstybės dalies parengti kariai. Tarp tų pulkų, greta Vilniaus, Trakų, Gardino, Lydos, Medininkų ir Lietuvos valstybei priklaususių Rusios žemių pulkų, rikiavosi ir Kauno. Taigi kauniečių dalyvavimas Žalgirio kautynėse užfiksuotas. Svarbu išsiaiškinti, koks tai pulkas¹.

Z. Kiaupa iš karto pabrėžia, kad tai nebuvo Kauno miestiečių dalinys. Jie į karą nėjo, tai buvo bajorų pareiga. Todėl numanu, kad Kauno pulkas – tai tam tikro Lietuvos valstybės teritorinio-administracinio vieneto, kurio gyventojai buvo bajorai, pulkas. Jau XIV a. antroje pusėje Lietuvos pilims ir prie jų priskirtoms teritorijoms administruoti valdovai skirdavo seniūnus, jų valdomos teritorijos imtos vadinti seniūnijomis². Štai 1364 m. minimas Veliuonos seniūnas Goštautas, 1365 m. – Vilniaus seniūnas Dirsūnas³, 1369 m. – Paštuvos seniūnas Girdavas, 1377 m. – Trakų seniūnas Pekstė⁴.

1398 m. Gardine sudarytoje Lietuvos ir Vokiečių ordino sutartyje kaip vienas iš jos laiduotojų minimas Kauno seniūnas Sungaila, turintis ir krikšto vardą – Jonas. Sungaila buvo kilęs iš rytinių etninės Lietuvos žemių, giminystės ryšiais susijęs su Svirių kunigaikščiais, jo tėvonišės valdos buvo Varnėnų ir Svirėnų apylinkėse. Pirmą kartą šaltiniuose Sungaila paminėtas būtent 1398 m. Jis buvo vienas iš įtakingiausių Vytauto aplinkos žmonių. Kauno seniūnu liko iki 1423 m. 1413–1433 m. paskirtas Trakų kaštelionu. Galimas dalykas, Sungaila specializavosi santykių su Vokiečių ordinu palaikymo srityje⁵. Atsižvelgiant į tai, kad Sungaila, nors vadinamas *senuoju* (*alde Czungal*), dar 1433 m. dalyvavo karo žygyje, visai įmanoma, kad būtent jam, atsižvelgiant į tuometinę

¹ *Kiaupa Z.* Žalgiris ir Kaunas... P. 8–9.

² Ten pat. P. 9.

³ Dirsūnas (nužudytas 1365 m.) – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio vietininkas. Jo valdos buvo Dirsūniškis (XIV a. – valsčiaus centras; dabartinis Darsūniškis (Kaišiadorių r.)), kurį po Dirsūno žūties paveldėjo jo sūnus. Darsūniškyje buvo medinė pilis, pavadinta jos įkūrėjo Dirsūno vardu.

⁴ *Petrauskas R.* Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia. Vilnius, 2003. P. 153.

⁵ Ten pat. P. 300–301.

Lietuvių karys su rekonstruota XIV a. apranga ir ginkluote: žieduočiu, šalmu, kalaviju ir lietuviškuoju (prūsiškuoju) – keturkampiu, išilgai per vidurį išgaubtu – skydu. XIII a. pr. šį skydą perėmė Mozūrėja, XIV a. vid. – Naugardas, XV a. pr. – kitos Lenkijos žemės ir Čekija, per prūsus – ir kryžiuočiai. Baltų kultūros šventė prie Maisiejūnų (Kaišiadorių r.) piliakalnio. 2012 m. A. Sabonytės nuotr.

jo pareigybę, 1410 m. buvo pavesta surinkti Kauno pulką, atvesti jį į kautynių lauką ir jam vadovauti mūšyje. Sungaila turėjo būti pajėgus tai padaryti¹.

Vėl gilinantis į J. Dlugošo pateiktas žinias apie Lietuvos kariuomenę, būtina atkreipti dėmesį į nuorodą – visi pulkai naudojo raudonas vėliavas. Trisdešimtyje vėliavų buvo išsiuvinėtas ženklas, dabar vadinamas Gediminaičių stulpais. E. Rimša pažymėjo, kad nors J. Dlugošo, kuris Žalgirio kautynėse nedalyvavo, žinios nėra išsamios, vis dėlto galima hipotetiškai aiškintis, kurie pulkai naudojo vėliavas su raiteliu (vyčiu), kurie – su Gediminaičių stulpais. Jei iš tikrųjų Vytauto tėvoninių ir kitų tiesiogiai jo valdytų žemių pulkai, kaip neretai tvirtinama, turėjo vėliavas su Gediminaičių stulpais, tai prie jų reiktų priskirti Trakų, Gardino, Bresto ir dar vieną kitą pulką. Tarp jų turėjo rikiuotis ir Kauno pulkas².

¹ *Kiaupa Z.* Žalgiris ir Kaunas... P. 10.

² *Rimša E.* Heraldika... P. 76; *Kiaupa Z.* Žalgiris ir Kaunas... P. 10.

Galima teigti, pasak Z. Kiaupos, kad Kauno pulką sudarė Kauno žemėje, kaip sako J. Dlugošas, ar kaip Lietuvoje jau buvo įprasta – seniūnijoje gyvenantys bajorai, nes būtent jų pareiga buvo joti į karą. Tiksliai pasakyti, kur ėjo XV a. pr. Kauno seniūnijos ribos, negalime dėl to meto šaltinių stokos. Antra vertus, tuo metu ribos dar galėjo būti nenusistovėjusios. Vis dėlto ieškant nors apytikrių seniūnijos ribų gali pasitarnauti vėlesni šaltiniai. Štai 1528 m. kariuomenės, t.y. į karą turinčių eiti bajorų ir jų parengiamų karių, surašyme kaip atskiras vienetas išskirti Trakų vaivadijos Kauno bajorai. Išskirtus kaip tokius pat vienetus tame surašyme randame kaimyninius Trakų vaivadijos Upytės, Žiežmarių, Darsūniškio bajorus ir toliau gyvenančius Stakliškių, Birštono ar Purnios, taip pat Vilniaus vaivadijos Ukmergės bajorus¹.

Šioje vietoje reikia pasakyti, kad dar 1413 m. Lietuvos valstybės branduolys – etninė Lietuva – buvo suskirstyta į tris administracinius vienetus: Žemaičių seniūniją, Vilniaus ir Trakų vaivadijas. Dvi pastarosios atsirado vietoj Vilniaus ir Trakų kunigaikštysčių. Kuriant šias vaivadijas buvo vadovaujama dar Algirdo ir Kęstučio laikais pradėtu kariniu-politiniu LDK žemių dalijimu. Į Vilniaus vaivadiją įėjo Algirdo ir jo sūnų valdos Lietuvoje ir Rusioje, Trakų vaivadijai teko buvusios Kęstučio valdos, tarp kurių buvo ir Trakų kunigaikštystė. Šiaurėje Trakų vaivadiją nuo Vilniaus vaivadijos skyrė Neries upė. Iš viso Trakų vaivadijoje buvo 27 pavietai, tarp kurių – Žiežmarių, Darsūniškio, Semeliškių ir Kauno (šioms pavietams priklausė visa dabartinio Kaišiadorių rajono teritorija). Į Kauno pavietą, be Kauno valsčiaus, įėjo Karmėlavos, Gegužinės ir Rumšiškių valsčiai, minimi XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje².

XVI a. 7 dešimtmečio reformų meto nedatuotame naujų Lietuvos pavietų ribų aprašyme, esančiame Lietuvos Metrikoje, Kauno pavieto ribos nusakomos taip: „Iš vienos pusės Nevėžio upe iki Upytės pavieto ribos; iš kitos pusės – nuo Vilkmėgės ribos užgriebiant Kulvą ir Žeižmius; iš trečios pusės užgriebiant Vaiguvą ir kairėje Uogintus iki Žiež-

¹ *Kiaupa Z. Žalgiris ir Kaunas... P. 11.*

² *Gustaitis R. Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas... P. 8–9.*

Raitas viduramžių lietuvių karys sviedžiantis ietį. Baltų kultūros šventė prie Maisiejūnų (Kaišiadorių r.) piliakalnio. 2012 m. A. Sabonytės nuotr.

marių ribos; iš ketvirtos pusės aukštyn Nemunu, užgriebiant Balbieriškį iki pat Jo karališkosios malonybės girios, iki Žemaitijos ribos“¹. Šitame aprašyme Upytė įėjo į to paties vardo pavieta, o Žiežmariai – į Trakų pavieta.

Abu apžvelgti dokumentai rodo, kad Kauno pavietas išsiplėtė, palyginus su 1528 m. surašymu, pietų link ir aprėpė Darsūniškį, Birštoną ir Punią; taip pat tame surašyme kaip atskiras vienetas neišskirtos Stakliškės. 1528 m. surašyme šiaurėje ir rytuose kaimynų Upytės ir Žiežmarių žemės pateko į kitus pavietus, vakaruose Nevėžis buvo pastovi riba su Žemaitija. Todėl 1410 m. Kauno seniūnija, iš kurios galėjo būti išsiųstas

¹ *Strelcovas S.* Kauno pavieto ribų kaita: XVI a. vidurys – XVIII a. pabaiga // *Kauno istorijos metraštis*. T. 3. Kaunas, 2002. P. 277.

Kauno pulkas, galėjo telktis dešiniajame Nemuno krante, aprėpdama Neries žemupio ir Neries bei Nevėžio tarpupio žemes. Jau XV a. pradžioje čia buvo žinomos Romainių, Rumšiškių, Kulvos, Aristavos ir kt. gyvenvietės. Kairiajame Nemuno krante plytėjusios Kauno pavieto žemės ir XV a. pradžioje, ir dar XVI a. viduryje buvo retai apgyvendintos, bajorų čia beveik nebuvo. Atsižvelgiant į tai, kad per XVI a. 7 dešimtmečio reformas prie Kauno pavieto buvo prijungtos Darsūniškio, Birštono ir Punios apylinkės, jos taip pat galėjo įeiti į teritorinį vienetą, kuriame buvo parengtas Kauno pulkas. Bet ši galimybė abejotina, greičiausiai apsiribota mažesne teritorija¹.

1528 m. kariuomenės surašyme nurodyta, kad į ją stijo 305 Kauno bajorai. 5 bajorai nesileido surašomi, esą jie įtraukti į kitą pulką, o 4 bajorai sakėsi esą neįvardyto totorių kunigaikščio kariai. Apibendrinant, Vytautas į Žalgirio kautynes atsivedė Kauno pulką. Hipotetiškai galima teigti, pasak Z. Kiaupos, kad pulką sudarė apie 300 karių, jam vadovavo Kauno seniūnas Sungaila, pulko vėliava buvo raudona su išsiuvinėtais Gedimainaičių stulpais². Kauno pulkas, kurį sudarė ir kariai iš Rumšiškių, Darsūniškio ir Žiezmarių apylinkių, neabejotinai dalyvavo 1410 m. liepos 15 d. Žalgirio kautynėse ir prisidėjo prie pergalės.

Pasirengimas ir žygis

Pats mūšis buvo sudėtinė gerai suplanuotos karinės kampanijos dalis. Karui imta rengtis 1409 m. pabaigoje. Gruodžio pradžioje Breste vyko slapti Vytauto, Jogailos ir Lenkijos pakanclerio Mikalojaus Trombos (*Mikołaj Trąba*) pasitarimai. Jų metu apsvarstytas karo žygio į Vokiečių ordino žemę strateginis planas, numatytos kariuomenės dalių judėjimo kryptys ir tikslas – žygiuoti į Marienburgą³.

¹ *Kiaupa Z. Žalgiris ir Kaunas...* P. 11.

² Ten pat. P. 11–12.

³ *Vaičėnionis J. Lietuvos karyba: nuo baltų iki XXI amžiaus: kariuomenė, fortifikacija, mūšiai ir karvedžiai.* Kaunas, 2011. P. 46–47.

Besikaunantys viduramžių lietuvių kariai. Baltų kultūros šventė prie Maisiejūnų (Kaišiadorių r.) piliakalnio. 2012 m. A. Sabonytės nuotr.

1409 m. žiemą buvo statomas pontoninis tiltas per Vyslą, Belovežo ir kitose giriose medžiojama, žvėriena sūdoma statinėse, kraunama į laivus ir kartu su kitomis maisto atsargomis plukdoma Narevu bei Vysla iki Plocko. Buvo samdomi kariai ir perkami ginklai užsienyje, paskelbti kariuomenės susirinkimo punktai, stiprinamas sienų saugumas ir vykdomos karinės demonstracijos Ordino pasieniuose. Svarbiausia iš visų šių priemonių buvo kariuomenės telkimas¹.

Įžvalgūs vokiečių šnipai rimtai vertino Vytauto kariuomenę. Jis turėjo ir artileriją. Naujai pastatytoje Trakų pilyje buvo 15 patrankų. Pati didžiausia sviesdavo akmenį žmogaus galvos didumo. Matyt, Vytautas vežėsi artileriją į mūšio lauką ir į Marienburgo pilį, nes išsiuntė patran-

¹ Jučas M. Žalgirio mūšis. Vilnius, 1990. P. 75.

kas su savo kariuomene. Ankstesni ir vėlesni šaltiniai liudija apie didelę drausmę Vytauto kariuomenėje¹.

Sajungininkų karinė kampanija prasidėjo 1410 m. birželio pradžioje. Birželio 3 d. Lietuvos kariuomenė iš Vilniaus pajudėjo link Gardino, kur susijungė su rusiškaisiais pulkais. Birželio 29 d. ji pasiekė Narevo žiotis ties Vysla. Birželio 24 d. Lenkijos kariuomenė buvo sutelkta Volobže, o 27 d. jau buvo prie Vyslos ties Červinsku ir netrukus, pastačius pontoninę tiltą, pradėjo keltis per upę².

Vengrų didikų pasiuntinys stebėjo Jogailos kariuomenę, žygiuojančią Vyslos tiltu: „Mano akivaizdoje be jokių sunkumų tuo tiltu persikėlė per Vyslą visa karaliaus kariuomenė su savo didelėmis bombardomis“. Ordino didysis magistras Ulrichas fon Jungingenas (*Ulrich von Jungingen*) vengro pasakojimu netikėjo ir pareiškė, jog, šnipų duomenimis, Jogaila „prie Vyslos sukinėjasi, šuoliais jodinėja negalėdamas per ją persikelti; daug kas iš jų, beieškodamas brastų, jau nuskendę“. Magistras iš vengrų didiko tik šaipėsi: „Prašyčiau papasakoti apie tą tiltą, kurį Lenkijos karalius gyрėsi pastatysias debesyse“. Vytautas esą „laukiąs prie Narevo ir nedrįstąs per jį keltis“. J. Dluгоšo pasakojimas rodo, jog magistras nesiorientavo padėtyje ir priešo neįvertino³.

Birželio 30 d. kariuomenės susijungė. Viskas vyko tiksliai pagal iš anksto numatytą planą neprarandant iniciatyvos. Magistras iš pasiuntinio sužinojo, kad pas Jogailą atvyko ir Vytautas „su garbinga, puikia bei gausia kariuomene ir savo pajėgas sujungė su karaliaus pajėgomis“. Nustebęs ir nepatikėjęs tuo, magistras pareiškęs: „Vytauto kariuomenėje galima rasti daugiau žmonių tinkančių prie šaukšto negu prie ginklų“. Į tai pasiuntinys atsakęs: „Prašyčiau, magistre, manimi tikėti. Vytauto kariuomenė yra ne tik didelė ir galinga, bet ir puikiai ginkluota“⁴.

¹ Ten pat. P. 82.

² *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 47.

³ *Jučas M.* Žalgirio mūšis... P. 98.

⁴ Ten pat. P. 83.

Mūšis

Liepos 3 d. jungtinė kariuomenė perėjo Ordino žemių sieną ir pa-traukė Marienburgo link. Po dvylikos dienų žygio, liepos 15 d. rytą, laukymėje tarp Griunvaldo ir Tanenbergo kaimų sąjungininkams kelią pastojo Ordino kariuomenė. Tą patį rytą kariuomenės buvo išrikiuotos kautynėms. Vytauto vadovaujamos pajėgos, kurios užėmė dešinią spar-ną priešais Tanenbergo kaimą, pirmos buvo parengtos mūšiui, tuo tarpu lenkų vėliavos, telkiamos ties Liudvigsdorfu, tik rinkosi. Sąjungininkų rikiuotės centre buvo išdėstyti patyrę Smolensko įgulos kariai, vadovau-jami Lengvenio Algirdaičio. Prieš Vytauto vėliavas Ordinas išrikiavo sti-presnes pajėgas, vadovaujamas Jurgio Gersdorfo (*Gersdorf*)¹.

Ordino magistras dėsė pradėti mūšį. Laikydamiesi savo plano, taip pat elgėsi ir sąjungininkai. Kai Jogaila buvo besimaunąs šalną, jam pra-nešė, kad iš Ordino pusės atvykę pasiuntiniai. Jogaila nudžiugo, nes ti-kėjosi taikos. Greitai liepė atvesti pasiuntinius. Įėjo Vengrijos ir Štettino kunigaikštijos ženklais pažymėti du riteriai dviem nuogais kardais ne-šini. Pasiuntiniai pareiškė, kad šituos du kardus atnešė kryžiuočių di-džiojo magistro liepiami. Ordino magistras prašęs priimti tuos du kar-dus, kaip pagalbą būsimam susirėmimui ir su tais ginklais stoti drąsiai į kautynes atvirame lauke, bet nesislapstyti giriose, kaip iki šiol. Jeigu per maža esą kautynėms lauko, Ordinas sutinkąs kiek pasitraukti ir užleisti vietos, tik pageidaująs, kad išlystų iš girios. Tuo pat metu, kai pasiunti-niai kalbėjo, Ordino kariuomenė darė perrikiavimus ir kiek pasitraukė atgal. Jogaila, išklausęs kalbos ir priėmęs kardus, atsakė, kad pagalbos laukiaš tik iš Dievo, o ne iš kitur. Kautynėms vietos taip pat neprivaląs rinktis – kur Dievas paskirsiaš, ten būsiaš gerai².

Po trijų valandų laukimo Lietuvos karių išprovokuotas Ordinas apie 11 val. ryto visu frontu pradėjo puolimą. Dešiniajame sąjungininkų sparne, kur buvo sutelktos LDK vėliavos, jis koncentravo pagrindinį savo kariuomenės smūgį. Kaip manoma, šioje mūšio lauko vietoje buvo

¹ *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 47–48.

² *Kučinskis A.* Žalgirio mūšis // Vytautas Didysis. Vilnius, 1988. P. 83.

iki 24 Ordino pulkų. Po valandą trukusios atkaklios kovos pagal numatytą planą iš mūšio lauko pasitraukė LDK vėliavos. Lietuvių atliktas apgaulingas atsitraukimo manevras privertė kryžiuočius išardyti rikiuotę ir imtis persekioti lietuvius, kas nulėmė mūšio eigą. Ši taktika buvo nežinoma Vokiečių ordino samdiniais ir kryžiuočiams, kurie, sulaužę karinę drausmę, paliko savo vietas rikiuotėje, atidengę flangą pajėgioms lenkų vėliavoms, smogusioms Ordino kariuomenei iš šono¹.

Pasitraukus LDK vėliavoms, kova tęsėsi dar šešias valandas. Ordino pajėgos smogė dešiniajam lenkų kariuomenės sparnui, kurį gynė mūšio lauke likę Smolensko įgulos pulkai. Čia pat liko ir Vytautas, kuris toliau vadovavo kovojantiems lenkams. Vykstant įnirtingai lenkų ir Ordino kariuomenių kovai, lenkams imant viršų, į mūšį buvo mesta 16 paties magistro vadovaujamų rezervinių vėliavų, prie kurių prisijungė likę gyvi jau sumuštų pulkų kariai. Tačiau tada Ordino kariuomenė buvo apsupta².

Pertvarkę pajėgas, lietuviai ir lenkai perėmė iniciatyvą. Į mūšio lauką sugrįžo pergrupuoti, pirmajame kovos etape pasitraukę LDK kariai, kurie galutinai nulėmė mūšio baigtį. Iš apsupties besitraukiančios 7 Ordino riterių vėliavos prie Frogenau ant kalvos esančios kryžiuočių stovyklos pabandė organizuoti gynybą, tačiau nesėkmingai. Apie 21 val. vakaro sąjungininkai mūšį užbaigė Vokiečių ordino kariuomenės persekiojimu ir sutriuškinimu³.

Mūšyje buvo sumušta rinktinė Ordino kariuomenė. Kovos lauke žuvo didysis magistras Ulrichas fon Jungingenas, taip pat kiti du svarbiausi Ordino pareigūnai – didysis komtūras ir maršalas. Iš viso Ordinas neteko 203 riterių ir, apytiksliais duomenimis, 14 000 karių⁴. Milži-

¹ *Ekdahl S.* Jono Dluogošo „Prūsų vėliavos“ – Žalgirio mūšio šaltinis. Vilnius, 1992. P. 22–23.; *Kiaupienė J., Petrauskas R.* Lietuvos istorija, T. IV. Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m. Vilnius, 2009. P. 412.; *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 47–48.

² *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 49–50.

³ Ten pat. P. 50.

⁴ *Kiaupienė J., Petrauskas R.* Lietuvos istorija, T. IV... P. 412.; *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 50.

Vokiečių (Kryžiuočių) ordino riteris. Viduramžių šventė Trakų pusiasalio pilyje. 2016 m. A. Sabonytės nuotr.

niškų nuostolių patyrė ir sąjungininkų kariuomenė: į Lietuvą sugrįžo tik kas antras žmogus.

* * *

Du šimtmečius dėl egzistencijos regione kovojusios Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir Lenkijos karalystė pagaliau įveikė karinę Vokiečių ordino galybę. Garsas apie Žalgirio mūšį pasklido po visą Europą. Vytautas išgarsėjo kaip karvedys. Ordino magistrai prarado savo įtaką rytinėje Baltijos jūros pakrantėje ir perleido ją Lietuvos ir Lenkijos valdovams. Žemaičiai prisijungė prie Lietuvos ir tapo didžiojo kunigaikščio valdiniais. Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei po ilgų kovų metų pavyko išsilaisvinti iš nuolatinio karo gniaužtų. Nebeliko nuolat tvyrojusios įtampos. Valstybei atsivėrė kelias į Europą. Kita vertus, pagrindinis 1410 m. kampanijos tikslas – užimti Marienburgą – nebuvo pasiektas.

Po beveik du mėnesius trukusios Ordino sostinės apgulties, rugsėjo 18 d., pasitraukė Vytauto pajėgos, o kitą dieną pilies apsiaustį nutraukė ir Jogaila¹. Tačiau Žalgirio mūšis buvo laimėtas. O prie pergalės prisidėjo ir kariai iš dabartinio Kaišiadorių rajono.

Kaišiadorys, 2016, liepa

Trumpai apie autorių

BUDVYTIS VYTAUTAS

Gimė 1987 m. Kaune. 2010 m. Vytauto Didžiojo universitete įgijo istorijos bakalauro laipsnį, 2012 m. – Lietuvos istorijos magistro laipsnį. Dirba Kaišiadorių muziejuje. Tyrinėja XIX a. II p. – XX a. pr. Lietuvos tautinį atgimimą ir Lietuvių tautinio atgimimo sąjūdį, Jono Basanavičiaus biografiją, Kaišiadorių rajono istoriją ir kultūros paveldą. E. p.: vytautas.budvytis@yahoo.com

---

¹ *Kiaupienė J., Petrauskas R.* Lietuvos istorija, T. IV... P. 413.; *Vaičėnionis J.* Lietuvos karyba... P. 50.